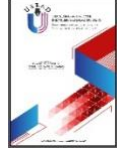

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi -
International Journal of Social Sciences Academy, Yıl 2, Year
2, Sayı 4, Issue 4, Aralık 2020, December 2020.
e issn: 2687-2641

KÜRESEL SALGIN SONRASI ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE YENİ NORMAL: KÜRESELLEŞMEDEN NEO ORTA ÇAĞ'A MI?

AFTER PANDEMIC THE NEW NORMAL IN INTERNATIONAL
RELATIONS: FROM GLOBALIZATION TO NEO MEDIEVAL AGE?

Harun SEMERCİOĞLU

Dr., Uluslararası İlişkiler, Bağımsız Araştırmacı, İstanbul/Türkiye.
Dr., International Relations, Independent Researcher, Istanbul/Turkey.
harsem@yahoo.com

ORCID ID: 0000-0003-4732-5032

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.802814

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 30.08.2020

Kabul Tarihi / Date Accepted: 13.12.2020

Yayın Tarihi / Date Published: 20.12.2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Semercioğlu, H. (2020). Küresel Salgın Sonrası Uluslararası İlişkilerde Yeni Normal: Küreselleşmeden Neo Orta Çağ'a Mı?. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 2(4), 1015-1036.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: 2020 yılının başında Çin'in Wuhan şehriden tüm dünyaya yayılarak büyük bir salgın haline dönüşen Covid-19 virüsü nedeniyle oluşan "yeni normal" diye tanımlanan bir durum oluşmuştur. Bu makaleyle, tıp, ekonomi, sosyoloji ve psikoloji gibi birçok alandaki çalışmalar gibi, yeni normalin uluslararası ilişkilerdeki etkisi ve ortaya çıkan sonuçların küresel ve iç politikadaki yansımalarının analiz edilmesi amaçlanmıştır. Makalenin başında, küresel salgın sebebiyle yaşanan gelişmelerin bazılarının Orta Çağ'daki şehir devletleri ve uluslararası sistemi andırması nedeniyle bu dönemin özellikleri incelenmiş, sonrasında günümüze uzanan süreçte küreselleşmenin kısaca kavramsal çerçevesi çizilmiştir. Devamında ise yeni normal kapsamında, uluslararası sistem ve iç politika, politik, ekonomik, sosyal ve diğer boyutlarıyla ortaya konmuştur. Sonuçta, yeni normalin uluslararası ilişkilerde ve iç politikada yol açtığı etkilere yer verilerek konu hakkında bir değerlendirme yapılmış ve gelecekle ilgili öngörülerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası İlişkiler, Yeni Normal, Küreselleşme, Neo Orta Çağ, Küresel Salgın

Abstract: At the beginning of 2020, a situation defined as "the new normal" occurred due to the Covid-19 virus which spreaded from Wuhan, China to world-wide. With this article, it is aimed to analyze the effects of the new normal in international relations and the reflections of the results in global and domestic politics, like studies in many fields such as medicine, economics, sociology and psychology. At the beginning of the article, because some of the developments due to the epidemic have resembled the city states and the international system in the Middle Ages, this period has been analyzed, and then, a brief conceptual framework of globalization was drawn in the process that extends to the present. Subsequently, within the scope of the new normal, the international system and domestic politics have been presented with their political, economic, social and other dimensions. As a result, an assessment has been made concerning the effects of the new normal in international relations and domestic politics and also a future prediction has been evaluated.

Keywords: International Relations, The New Normal, Globalization, Neo Medieval, Pandemy

GİRİŞ

Ocak 2020'de Çin Wuhan kentinden yayılarak birçok ülkede büyük can kayıplarına yol açan Covid-19 virüs salgını sonucunda uluslararası sistemde yaşanan gelişmeler ile birlikte küreselleşmede yeni bir

paradigma ortaya çıkmış, artık günümüzde "yeni normal"* diye tanımlanan bir duruma geçilmiş gözükmektedir. Bu durumda, küresel aktör olarak güçlü görülen birçok devletin salgın dolayısıyla sağlık sistemleri çökme noktasına gelmiş, uluslararası ekonomik sistemin tüm unsurları derinden sarsılarak, özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde salgının etkileri daha fazla hissedilmiştir. Başlangıçta, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Birleşik Krallık, Brezilya gibi kimi ülke liderleri virüs salgını tehdidini başlangıçta pek ciddiye almamış, ancak süreç içinde ağır sonuçlarıyla yüzleşince geri adım atmak durumunda kalmışlardır. Hatta Kasım 2020'de ABD'de yapılan başkanlık seçimlerinde Donald Trump'ın kaybetmesinde salgında gerekli sağlık ve sosyal güvenlik politikalarını uygulayamamasının büyük etkisi olduğu gözlenmiştir.

Yaşanan küresel salgın, başta sağlık, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik olmak üzere pek çok boyutuyla uluslararası ve ulusal politikalarda önemli değişiklikler yaratmıştır. Bu süreçte, insan hareketlerinin kısıtlanması ve üretim yapan bazı fabrika ve tesislerin durdurulması, başta turizm olmak üzere, sanayi, ulaşım ile ilgili tüm sektörler vb. birçok alanda olumsuz etkiler yaratarak büyük ölçüde işsizliğin artmasına neden olmuştur. Öte yandan, devletlerin sınırlarında aldığı katı tedbirler, aşırı/mikro milliyetçilik, dinî değerlerin politik amaçlar doğrultusunda kullanılması, toplumlarda şiddet eğiliminin artması, bazı ülke liderlerinin hukuku zorlayıcı ve popülist tavırları ve sokağa çıkma kısıtlamaları ile kitlesel olaylarda halka karşı aşırı güç kullanımı gibi hususlar vuku bulmuştur. Yaşanan tüm bu olaylar demokrasi ve insan haklarının geldiği noktayı sorgulatırken, Orta Çağ'ı hatırlatmıştır.

Bu kapsamda, makalenin başlangıcında Orta Çağ'daki şehir devletlerinin yapısı, politik durum ve uluslararası sistem ortaya konmuş, sonrasında yakın zamandaki küreselleşme süreci çerçevesinde mevcut durum ekonomik, politik ve sosyal boyutlarıyla birlikte analiz edilmiştir. Makalenin devamında "uluslararası ilişkilerde 'yeni normal' nasıl olacaktır?" sorusuna yanıt aranmıştır. Bu kapsamda, yeni normalde Huntington'un savunduğu "Soğuk Savaş sonrası

* 2008 yılı küresel ekonomik krizden sonra kullanılmaya başladığı görülen bu kavramın, 2010 yılında Mohamed A. El-Erian tarafından yazılan ve IMF tarafından yayımlanan "Navigating the New Normal in Industrial Countries" adlı çalışmasında yer aldığı bilinmektedir (Jacobsson, 2010).

dönemde, günümüzdeki medeniyetlerin çatışmasının** gerçekleşme ihtimali değerlendirilmiştir. Küresel salgında yaşananlar neticesinde, Fukuyama'nın savunduğu "tarihin sonunda güçlü zayıf devletlerin yok olduğu", günümüzde "evrensel ve homojen" devletlerin ortaya çıktığı, insanlığın sonunda geldiği en uygun ideolojinin liberalizm olduğu" (Fukuyama, 2016: 43-46, 266) iddiaları sorgulanacaktır. Öte yandan, Toffler'in çok ses getirmiş olan Üçüncü Dalga (Toffler, 2018) adlı eserinde özelliklerini sıraladığı "son dalgadaki yeni uygarlık sona mı erecek?" ve "2020 yılında çok büyük bir paradigma değişikliğine neden olan bu küresel salgın bir dördüncü dalgaya yol açarak yeni bir dönem mi başlayacak?" sorularına da yanıt aranacaktır.

ORTA ÇAĞ'DAN KÜRESELLEŞMEYE ULUSLARARASI SİSTEM VE DEVLET ORTA ÇAĞ'DA ŞEHİR DEVLETLERİ VE ULUSLARARASI SİSTEM

Orta Çağ'ın hangi dönemleri kapsadığıyla ilgili tartışmalar muhtelifdir. Kafesoğlu ve Donuk gibi kimi yazarlara göre; "Batı tarihçilerinin çağlar ile ilgili tasnifini esastan kabul etmek doğru değildir; Türk tarih yazımına uygun bir sıralama gerekir".[†] Bu çalışmada süregelen tartışmaların dışındaki bir konu ele alındığından, Orta Çağ'ın, TDK Türkçe Sözlük'te belirtildiği üzere, Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkıldığı M.S. 476'dan, Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul'un fethedildiği 1453 yılları arasında sürdüğü kabul edilecektir (TDK Türkçe Sözlük, 2011: 1814).

Batılı yazarlardan Fischer'e göre Orta Çağ dönemi, M.S. 800-1300 yılları arasında sürmüş ve feodal politikada çerçevesinde köy ya da kasabadan etkilenen bir toplumda evrensel "Hıristiyan İmparatorluğu" yaratma fikriydi. Bu sistem, egemenliğe dayanan modern rejimlerin aksine, heterojen bir kurumsal çerçeve çizmekteydi. Sistemin aktörleri kendilerini ortak bir hukuk, din ve gelenek söylemiyle meşrulaşan evrensel bir topluluğun yerel uygulamaları olarak görüyordu. Orta Çağ uluslararası politik düzeninde büyük bir varlık zincirinden oluşan

* Huntigton günümüzdeki medeniyetleri şu şekilde tasnif etmiştir: 1) Çin (*Sinic*), 2) Japon, 3) İslam, 4) Ortodoks, 5) Batı, 6) Latin Amerika, 7) Afrika. Detaylı bilgi için bkz. (Huntigton, 1997: 45-47)

[†] Orta çağın başlangıç ve bitiş tarihleriyle ilgili olarak önemli olaylar esas alınmıştır. Başlangıcının M.S. 375 yılında Kavimler Göçü, Roma İmparatorluğu'nun 395 yılında bölünmesi, 565 yılında İmparator Justinian'ın ölümü, 568 yılında Avarların Orta Avrupa'ya göçü, 622 Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göçü gibi tarihler olduğunu savunanlar olmuştur. Sona ermesinin ise; 1450 yılında Gutenberg'in matbaayı icadı, 1453 yılında İstanbul'un fethi, 1492 yılında Amerika Kıtasının Colomb tarafından keşfi vb. tarihlerdeki olaylar olduğu belirtilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Sever, 2006: 23, 28-29; Tekin ve Sipahi, 2014: 190)

“Tanrı’nın altında tehlikeli bir dünya” vardı, burada insanlar kendilerini ve her şeyi bir bütünün kopyaları olarak algılar, esasen bitişik ve birbirlerinden ayrılamaz olarak kabul ederlerdi. “İlahi iradeden kaynaklanan merkezi bir ilke” tarafından adil bir şekilde yönetildiğini düşünen insanlar, kendi aralarında, herhangi bir nesne arasında ve tüm olaylar ile geçmiş, şimdi ve gelecek arasında açık bir sınır algılamamışlardı (Fischer, 1992: 435).

Avrupa’da orta çağ şehir ve kasabaları, başlangıçta silahlı muhafızlarla korunan ulaşım birimleriyle kurarak emniyetini sağlayan uzak bölgelere ticaret yapan tüccarların korkusundan etkilenecek şekilde şekillenmiştir. 11. ve 12. yüzyıllarda bu tüccarlar, güvenliklerini sağlayan ve ulaşım hatlarına erişim imkânı veren, bir Lord’un çevresindeki surlarla korunan kalesinin yanına yerleşmeye başladılar (Fischer, 1992: 446). Böylece ortaya çıkan feodal yapıdaki şehir devletleri Lord-Vassal ilişkiler zincirlerinden oluşmuş; temelini, şartlı mülkiyet ve özel otoritenin bir çeşitliliği olan Vassalizm’den almıştı.* Doğası gereği “uluslararası” bir düzen olan orta çağ sistemi, “ayrılmaz ve üst üste bindirilmiş ve karışık” hükümetin örtüşen ve eksik haklarının bir parçasını yansıtıyordu. Ayrıca, kurucu birimlerin oluşturduğu toplumsal bütünlüğe ilişkin kapsayıcı doğal hakları ifade eden ortak hukuk, din ve gelenek organları tarafından meşrulaştırılmıştı. Birimler kendilerini evrensel bir topluluğun yerel düzenlemeleri olarak gördüklerinden, bu kapsayıcı meşruiyetler kurucu birimlerin bütünlüğüne tehdit oluşturmamıştı (Ruggie, 1983: 274-275).

Orta çağın Batı’daki önemli din adamı ve düşünürlerinden Salisbury’li John’un Plutarkhos (*Devlet Adamının El Kitabı*) adlı eserinde, devlet “Tanrı’nın inayetiyle hayat bulan, en yüksek öz sermayeyi yönlendirmek üzere hareket eden ve akliselimle yönetilen bir organ” olarak tarif edilmiştir. Plutarkhos’da; “Tanrı dünyevi ve ruhani iktidarın tek ve yegâne kaynağı Tanrı’dır”; hükümdar ise “kamusal güç ve dünya üzerinde bir tanrısal ihtişam” şeklinde ifade edilir. “Hükümdar Tanrı’nın yetkilerini kullandırmak üzere yeryüzüne gönderdiği bir kutsal kimse olduğundan, otoritesi adalet ve yasalardan kaynaklanır; tüm tebaasının bu yüzden itaat etmesi gerekir, aksi

* Hükümdarın mülkiyetindeki topraklarda dukler, lordlar, markiler, kont ve vikontlar, baronlar ile kiracı köylülerden oluşan feodal bir arazi mülkiyet sistemi bulunmaktadır. Feodal sistemdeki sınıfsal yapı ve mülkiyet esasları hakkında detaylı bilgi için bkz. (Erez, 2017: 4-8, 40-58, 61-63; Aydoğdu, 2015: 4-8)

takdirde Tanrı'nın yazgısına da karşı gelinmiş olur" (Alatlı, 2010: 345-346; Tekin ve Sipahi, 2014: 209). Görüldüğü üzere, Orta Çağ'daki devlet yapılarında hükümet edenler ve onun buyruklarına kutsallık atfedilerek, toplumun tamamen dini duyguları ve inançları çerçevesinde itaat etmeleri sağlanmıştır.

Hirst ve Thompson, Orta Çağ'da iktidar ve topraklar (vatan) arasındaki ilişkinin günümüz devletlerinde olduğu üzere tekil olmadığını, politik otoritenin birbirleriyle örtüşen diğer yönetim biçimleriyle (örneğin; kilise, dini cemaatler ve loncalar), aynı alana paralel ve çoğu zaman birbiriyle rekabet eden yönetim iddialarında bulunduğu karmaşık bir biçimde görüldüğünü belirtmektedir (Hirst ve Thompson, 1995: 410). Kobrin dönemin karmaşık yönetim yöntemine dikkat çekerek, "Orta Çağ antolojisinin, egemen ulus devletlerin yönetim işlevlerinin tekelleşmeden önceki dönemdeki şartların bilinmesine yarayarak geleceğin inşasında yol gösterebileceğini" ifade etmektedir (Kobrin, 1998: 366-367). Kaplan ise, günümüzde Batı dünyasında görülen sivil toplumun çöküşü ve suç oranlarının artmasını, o dönemdeki atmosferi andırdığını, ülkeleri ayıran sınırların yerine, "Orta Çağ'da olduğu gibi, hareket eden 'güç merkezleri'nin geleceğini ve bu katmanların çoğunun hareket halinde olacağını" savunmaktadır (Kaplan, 1994).

Batı'da hâkim olan "Hıristiyan İmparatorluğu" anlayışına benzer bir yaklaşımın Orta Çağ'da İslam dünyasında da etkili olduğu görülmektedir. Müslümanlar, İslamiyet'in gelişinden sonraki ilk yüzyıllar haricinde politik anlamda tek bir devletin çatısı altında yaşamamış olsalar da gayrimüslimler karşısında İslam dünyası bir bütün olarak kabul edilmiştir (Tekin ve Sipahi, 2014: 193). İslam hukuku literatüründe Müslümanların idaresi altındaki bu devlet ve toprak yapısı için genelde *dârulislâm*, gayrimüslimlerin idaresi altındaki ülkeyi ifade etmek için ise *dârulharb* kavramlarının kullanıldığı görülmekle birlikte, söz konusu kavramların Kuran'da geçmediği bilinmektedir (Çuçak, 2016: 209). İslam dünyası bu dönemde Halifelik etrafında şekillenen bir yönetim modeliyle, İber Yarımadası'ndan Afrika'ya ve oradan Hindistan'a kadar uzanan Batı dünyasından daha geniş büyük bir coğrafyada hüküm sürmüştür. Özellikle bilim ve fikir alanında, o dönemde Batı'ya nazaran daha ileride olan İbn-i Sina (*Avicenna*), İbn-i Rüşd (*Averroes*), İbn-i Tufeyl (*Abentofail*) gibi bilim insanları yetiştirmiştir. Haçlı Seferleri ile İslam ve Hıristiyan medeniyetleri birbirleriyle sıkı bir iletişim içine girerek birbirlerinden

etkilenmiş, böylece ticaret büyük ölçüde artmış, bu etkileşim sonraki dönemler için önemli sonuçlar doğurmuştur (Tekin ve Sipahi, 2014: 192-193, 197). 10. yüzyıldan itibaren değişik obaların katılımıyla Türklerde kabul görmeye başlayan Müslümanlık, özellikle 1071 yılındaki Malazgirt Zaferi sonrasında Selçukluların Anadolu'ya girişi ve sonrasında Osmanlı Devleti'yle Balkanlara geçişiyle geniş bölgelere yayılmıştır.* Osmanlı tarafından ele geçirilen bölgelerdeki diğer etnik ve dini topluluklara karşı gösterilen hoşgörü ve adil yönetim anlayışının bunda etkili olduğu söylenebilir.

Sonuçta, Orta Çağ'da hem Hıristiyan hem de İslam dünyasında günümüz devlet yapısından çok uzakta bir politik oluşumun yer aldığı, hükümdarın adeta "Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi olduğu", halifenin ise tüm İslam dünyasının lideri anlayışının hâkim olduğu bir durum mevcuttur. Dini esasların adalet başta olmak üzere tüm politik, sosyal ve kültürel hayatı şekillendirdiği, halkların ise yönetenlere mutlak itaat içinde, günümüz temel hak ve özgürlüklerden çok uzakta, kaleler ile korunan yüksek güvenli şehir devletleri içinde bir yaşam sürdükleri görülmektedir. O dönemdeki uluslararası politika Hıristiyan dünyasının kendi birliğini sağlama hedefi doğrultusunda ortak bir hukuk, din ve gelenek söylemiyle meşrulaşmış evrensel bir topluluğun yerel uygulamaları çerçevesinde şekillenmiştir. İslam dünyasında ise halifeye bağlı bir yönetim ve yerel egemenlikler altında, farklı coğrafyalarda genişleyerek daha fazla bir alana hâkim olma çabalarının etkisinin hâkim olduğu bir politik ortam gözlemlenmektedir. Bununla birlikte, her iki medeniyet arasındaki etkileşim, hacli seferleriyle çoğu zaman bir çatışma ortamında gerçekleşmiş olsa da, önemli sosyal, ekonomik ve kültürel sonuçlar doğurarak uluslararası sistemi şekillendirmiştir.

KÜRESELLEŞME

TDK Türkçe Sözlük'te küreselleşme; "dünya uluslarını ekonomi, politik ve iletişim bakımlarından birbirini yaklaştırmaya ve bir bütün olmaya götürmek durumu" olarak tanımlanmaktadır (TDK Türkçe Sözlük, 2011: 1562). Küreselleşme olgusu son dönemde modern dünyayı şekillendiren en önemli unsurlardan biri olarak kabul edilmektedir. Kimi yazarlara göre modernleşme ve kapitalizmin

* Türklerin Müslüman oluşuyla ilgili tarih yazımındaki değişik görüşler bulunmaktadır. Yaygın olarak 751'deki Talas Savaşı'nın önemli etkisine atıf yapılmakta ve 10. yüzyıldan sonra da büyük kitleler halinde İslam'ın kabul edildiği savunulmakta birlikte, bunların bilimsel verilerden noksan olduğunu ifade eden yazarlar da bulunmaktadır. Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. (Ocak, 2020; Berber, 2017; Usta, 2016)

gelişmesi küreselleşme sürecinin başlamasına neden olmuş, bazılarında göre ise küreselleşme tarih yazımıyla başlamıştır. Küreselleşmenin tarih boyunca devam eden ya da en azından modernlikle ilişkili olarak yaklaşık beş yüzyıldır süregelen bir süreç olduğu savunan Robertson, Robinson, Giddens, Sklair gibi yazarların da hemfikir olduğu "birbirini takip eden dönemlerden oluşan ve süregelen tek bir süreç olduğu" savı daha fazla kabul görmektedir (Semercioğlu, 2020: 33).

Küreselleşme çok yönlü bir kavram olmasına rağmen; ekonomik, politik ve kültürel boyutlarıyla birlikte ele alınması gereken bir olgudur. Tarihsel gelişimini değişik yazarlar farklı dönemler şeklinde bölümlendirse de küreselleşmenin genel olarak üç dalga halinde gerçekleştiğini söylemek mümkündür. İletişimin ucuzlayarak yaygınlaştığı, gümrük tarifelerinde düzenlemeler yapılarak ekonomik liberal politikalar sonucu emeğin ve sermayenin serbest dolaşımının kolaylaştığı ve ulaşılması güç denizaşırı ülkelere politik, askeri ve ticari etkilerin yayılmaya başladığı 1870 yılı ile 1945 yılları arasında "birinci küreselleşme dalgası" yaşanmıştır. Tarihsel bir birikimin sonucu ortaya çıkan bu dalgada küreselleşmenin temel dinamikleri "değişim" ve "yayılma", ağırlık noktası ise "ekonomi" olmuştur. Birinci küreselleşme dalgasının sonunda iki dünya savaşı arasında küreselleşme adına dünyada bir durgunluk olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrası ABD öncülüğünde Birleşmiş Milletler (BM), Kuzey Atlantik Paktı Teşkilatı (NATO), Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (WB) ve Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) gibi uluslararası kuruluşların ortaya çıktığı 1945 yılı ile 1980 yıllarının başı "ikinci küreselleşme dalgası" olarak görülmektedir. Bu dönemde, özellikle 1970'lerden sonra Bretton Woods Sistemi'nin çökmesi ile sabit kur sisteminin terk edilmesi ve başta ABD, Almanya, Birleşik Krallık ve Japonya'nın peş peşe sermaye hareketleri üzerindeki kısıtlamaları kaldırması ivme kazandırmıştır. Hızlanan teknolojik gelişmeler ve artan üretim piyasalarının dışa açılması da bu dönemde küreselleşmeyi hızlandırmıştır. 1980 ve sonrasındaki yıllar küreselleşme tarihi açısından ise Üçüncü Küreselleşme Dönemi'nin yaşanmakta olduğu kabul edilmektedir. Yaşanan hızlı gelişmeler neticesinde bu dönem, teknolojiden iletişime, insan yaşamından çevreye, asimetrik savaştan terörizme ve kitlesel göçlere kadar çok geniş bir yelpazeyi içeren, karmaşık ve çok boyutlu nitelik taşımaktadır. Üçüncü küreselleşme dalgasının en önemli unsurları iletişim ve internet olmuş, büyük bir devrim yaratmış olan internet günümüzde dünyanın en ücra köşelerine

kadar yaygın ve ucuz bir şekilde kullanılır hale gelmiştir. Öte yandan, internetin yaygın kullanılması ve birçok sistemin altyapısını oluşturması siber tehdidi güvenlik alanının en önemli unsurlarından birine dönüştürmüştür. Tüm bu gelişmeler kapsamında, bu dönemi "bilgi çağı" olarak adlandırmak mümkündür (Semercioğlu, 2020: 34-35). Son küresel salgın dolayısıyla alınan tedbirler çerçevesinde, küreselleşmenin bitip bitmediği önceki yıllara nazaran akademide daha fazla tartışılmaya başlamıştır. Küreselleşme ve bu kapsamdaki ulaşım kolaylığı, geniş çaplı uluslararası insan hareketleri, gelişmiş uluslararası ticaret gibi nedenlerle yaşanan yoğun temas Çin'de başlayan Covid-19 salgınının süratle tüm dünyaya yayılmasına yol açmıştır. Buna karşılık, devletlerin salgınla mücadele çerçevesinde uyguladığı "sınırların kapatılması ve güvenliğinin artırılması, devletçi merkezi planlama ve özgürlük kısıtlamalarını içeren otokratik yönetim" gibi birçok uygulama Orta Çağ'daki benzerlerini hatırlatmıştır. Bunların yanı sıra, özellikle uluslararası örgütlerin fonksiyonları ve etkinliklerinin sorgulanması da dâhil olmak üzere tüm bu yaşananlar küreselleşmede gelinen nokta itibariyle uluslararası sistemde yeni bir dalganın başlangıcı olarak nitelendirilebilir.

YENİ NORMALDE ULUSLARARASI SİSTEM VE İÇ POLİTİKA EKONOMİ POLİTİK BOYUTUYLA ULUSLARARASI SİSTEM

Ocak 2020'de Çin'in Wuhan kentinden yayılarak birçok ülkede büyük can kayıplarına yol açan Covid-19 virüs salgınıyla birlikte uluslararası sistemde yaşananlar ile birlikte küreselleşmede bir paradigma değişikliği yaşanarak artık 'yeni normal'* diye tanımlanan bir durum ortaya çıktığı genel kabul görmüş bir olgudur. Bu kavramı; "çok önemli ve travmatik olaylardan sonra ortaya çıkan yeni durum" olarak tanımlamak mümkündür. Oluşan bu durum sonrasında alışlagelen, eskisinin yerini alarak olağan hale gelir ve önceki uygulamalarla alışkanlıkların yerine geçmektedir. Artık "yeni normal"de ortaya çıkan şartlarla başa çıkmak için, kötümser bir tavır takılmaktansa, bu şartları kabul ederek politikalar oluşturmak daha iyi seçim olacaktır (Urban Dictionary, 2020).

* İlk olarak 2008 yılı küresel ekonomik krizden sonra ilk defa 2009 yılında ABD'de bir gazetede Brian Howard'ın yazısında yer aldığı bilinen bu kavramın artık herkes tarafından farklı hususlara atıf yaparak sıklıkla kullanıldığı görülmektedir (Citypaper, 2020).

“Yeni normal”i küreselleşmenin mevcut durumu çerçevesinde değerlendirmek gerekir. Öte yandan, son küresel salgınla birlikte uygulanan politikalarda Orta Çağ’ın izlerine de bakmak yaptığımız analize derinlik katacaktır. Cerny ve Kobrin gibi birçok yazar küreselleşmenin geldiği nokta itibariyle, ulus devletlerin ekonomi politik, güvenlik, sağlık ve kültürel alanlarda iç politik sistemlerinin daha geniş bir ulus ötesi yeniden yapılanmaya yönelmiş olduğunu değerlendirmektedir. Bu yazarlar gelinen durumun “geleneksel ‘iç/dış’ ayrımını bulanıklaştırarak bir meydan okuma haline dönüştüğünü” savunmaktadır. Soğuk Savaş’ın sona ermesinin, sadece uluslararası ilişkiler üzerinde derin bir etkiye yaratmasıyla düşünülmemesi gerekir. Bu süreçte 1960'lardan beri devlet sisteminin hem yukarıdan hem aşağıdan, içeriden ve dışarıdan aşamalı olarak zayıfladığı görülmektedir. “Üçüncü sanayi devrimi” diye adlandırılan söz konusu dönemde özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinin yoğun uygulanması, işletmelerde esnek üretim sistemleri ve organizasyon yapıları, ulusal/uluslararası e-ticaretin yaygınlaşması gibi karakteristik özelliklerin öne çıktığı görülmektedir. Hedley Bull’un “Neo Orta Çağ” ile bu durumu kastettiği iddia edilmektedir (Cerny, 1998: 37; Kobrin, 1998: 362). Bull, Orta Çağ’a benzer şekilde, “modern devletlerin vatandaşları üzerindeki yetkilerini ve sadakatlerini yönetme kabiliyetlerini, bir yandan bölgesel (AB gibi) ve küresel aktörlerle, diğer yandan da alt düzey veya alt-ulusal makamlarla paylaşacaklarsa, egemenlik kavramının geçerliliğini yitirmesinin kaçınılmaz olacağını” savunmaktadır. Bunun sonraki aşamasında ise “neo kültürel bir evrensel politik düzen biçiminin ortaya çıkabileceğini” ifade etmektedir. Yazar ayrıca, egemen devletlerin ortadan kaybolabileceği ve yerini bir dünya hükümeti tarafından değil, Orta Çağ’da Batı Hristiyanlığında var olan evrensel politik örgütlenmenin modern ve laik bir muadili ile değiştirebileceği de düşünülebileceğini belirtmektedir. Bu sistemde, hiçbir hükümdar ya da şehir devleti, belirli bir bölge ve Hristiyan nüfusun bir kesimi üzerinde üstün olma anlamında egemen olmamış; her biri otoritenin altındaki Vassal ve Papa ile (Almanya ve İtalya’da) Roma İmparatoru ile paylaşmak zorunda kalmıştır. Batı Hristiyan dünyasının evrensel politik düzeni, henüz evrensel hükümeti içermeyen devlet sistemine bir alternatif olmuştur. Orta Çağ Hristiyan topluluğunda tüm otoritenin nihayetinde Tanrı’dan türetildiği düşünülmüş ve politik sistem temelde teokratik yapıda oluşmuştur. Bu nedenle, Orta Çağ modeline bir dönüşü düşünmek ütopyik görünebilir,

ancak merkezi karakterini örtüşen bir otorite ve çoklu sadakat sistemini somutlaştıran modern ve laik bir muadil geliştirebileceğini değerlendirmek mümkündür (Bull, 2002: 246-247).

Toffler gibi bazı yazarlar ise son dönemdeki gelişmeleri farklı bir bakış açısıyla yorumlayarak, uluslararası sistemde büyük değişiklikler yaşanacağını ileri sürmüştür. Yazarın 1980 yılında kaleme aldığı 'Üçüncü Dalga' adlı eserinde, yaşanan bu teknolojik, sosyokültürel ve ekonomi politik gelişmeler neticesinde "yeni bir uygarlığın ortaya çıkacağı, burada yeni bir yaşam tarzının gelişeceği, üretim süreç ve modellerinin değişerek yeni bir elektronik ev hayatı ve aile yapısının oluşacağı" belirtilmiştir. Toffler "tepeden tırnağa farklı okul ve kurum yapılarının oluşacağını" ifade ederek, "yeni davranış kalıplarının bizi standartlaşmadan, enerji, para ve gücün tek merkezde toplanmasından uzaklaştıracağını" iddia etmiştir. Yazara göre "bu yeni uygarlık eskisine meydan okuyacak, bürokrasileri devirecek ve ulus devletlerin rolünü sınırlayacaktır" (Toffler, 2018: 17). Covid-19 salgınıyla karşılaştığımız döneme kadar olan geçen bu süreçte, küreselleşmedeki "devrimin" bir sonucu olarak birçok boyutu içeren önemli gelişmelerin yaşandığı muhakkaktır. Bunların başında uluslararası ekonomi politikteki değişiklikleri saymak mümkündür. İdari hiyerarşileri içinde uluslararası ekonomik işlemlerin önemli bir bölümünü organize eden dikey olarak örgütlenmiş büyük "Fordist" firmaların "parçalanması (*deintegration*)" yaşanmıştır. Onların yerine, bilgi teknolojisiyle coğrafi olarak büyük bir alana yayılmış operasyonların entegrasyonunu ve koordinasyonunu kolaylaşmış bir hale gelmiş olan karmaşık ağlar ve ittifaklar sistemi ortaya çıkmıştır. Önceki uluslararası üretim sisteminin yerini karmaşık küresel elektronik ağlarla desteklenmiş ulus ötesi üretim modeli almıştır (Kobrin, 1998: 362). Böylece ortaya çıkan Çok Uluslu Şirketler (ÇUŞ) uluslararası politikanın başat aktörlerinden birisi haline gelmiş ve küresel ekonominin yaklaşık üçte birini kontrol eder hale dönüşmüştür. 1990'lardan itibaren ise Sovyet Rusya'nın dağılmasından sonra küresel neo liberal politikaların önündeki kısıtlayıcı ortamın yok olmasıyla mevcut devlet biçimlerinin uluslararası hale gelmesinin hızlandığı, Çin'in güçlü küresel bir aktör haline dönüşme gayretlerinin arttığı bir süreç yaşanmıştır. 2017 yılından itibaren ABD Başkanı olarak görev yapan Cumhuriyetçi Trump'ın "ABD'yi tekrar büyük yapmak" sloganıyla hayata geçirdiği, kendi ülkesini merkeze koyduğu anlayış uluslararası sistemde yaygınlaşmaya başlamıştır. İngiltere'de ortaya çıkan ve

milliyetçi bir iradeyle alınan ve Ocak 2020'de somutlaşan AB'den ayrılma kararı, Fransa ve İtalya gibi diğer bazı AB ülkelerinde de benzer seslerin çıkmasına neden olmuştur. Küreselleşmenin özellikle iletişim, ulaşım, gibi alanlardaki önlenemez yaygınlaşması, özellikle uluslararası politikada bir yaptırım aracı olarak kullanılmaya başlanan ve "ticaret savaşları" diye adlandırılan gümrük tarifelerinin artırılması, ticari anlaşmaların askıya alınması gibi uygulamalara sıklıkla rastlanır olmuştur. Diğer taraftan, 2020 yılının başına kadar Körfez ülkeleriyle Türk Cumhuriyetlerinin petrol ve doğal gaz kaynakları nedeniyle öneminin daha da arttığı bir uluslararası ekonomik sistemi oluşmuş ancak küresel salgın nedeniyle petrol fiyatlarının dip yapmasıyla bu durum belirsiz bir şekilde ertelenmiş gözükmektedir. Son dönemdeki gelişmeler çerçevesinde küreselleşmenin ekonomi politik anlamda geriye gittiğini ve daha fazla milliyetçi ekonomi politikaların ağırlık kazandığını söylemek mümkündür (Semercioğlu, 2020: 26-27, 35-36). Bu dönemde dünyayı derinden etkileyen ve Aralık 2020 itibariyle 1,5 milyondan fazla insanın hayatını kaybettiği küresel salgınla uluslararası ekonomi durma noktasına gelmiştir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) bölgesindeki ülkelerde yaşanan vaka ve ölüm oranları Tablo1'de gösterilmiştir. Yaşanan küresel salgın nedeniyle tarım ve hayvancılık sektöründeki çalışmalar ile nakliye hizmetlerinin aksaması gıda tedarikini güçlendirirken, fiyatların da artmasına neden olmuştur. Söz konusu salgında sağlık sektörünün tartışmasız büyük rolünün yanında, özellikle e ticaret yoluyla yapılan alışverişler dolayısıyla gıda zinciri sektörü ve marketler ile ürünlerin ulaştırılmasında görevli kuryeler de çok önemli bir rol oynamıştır. Salgının önlenmesi için değişik ilaç firmalarının geliştirdiği aşular insanlık için büyük bir umut kaynağı olmuş, aşının uygulanmasına Aralık 2020'den itibaren ilk olarak Birleşik Krallık'ta başlanmıştır (CNN, 2020).

BÖLGE	VAKALAR		ÖLÜMLER	
	09.05.2020	10.12.2020	09.05.2020	10.12.2020
Küresel (Toplam)	3 759 967	68 165 177	259 474	1 557 385
Afrika	37 717	1 571 911	1 275	35 210
Amerika	1 586 129	29 139 394	87 930	766 717
Doğu Akdeniz	237 323	4 408 403	8608	110 527
Avrupa	1 654 345	20 869 839	152 179	468 115
Güneydoğu Asya	86 29	11 237 814	3075	171 579

Batı Pasifik	157 447	937 772	6 394	18 143
--------------	---------	---------	-------	--------

Tablo 1: DSÖ Bölgesi Vaka ve Ölüm Sayıları (WHO, 2020)

Ortaya çıkan bu tablo neticesinde, ulus devletler hem salgının sağlık boyutunu kontrol altına alarak halklarının yaşam halklarını korumaya çalışırken, öte taraftan gıda temini, tarım ve hayvancılık, sanayi üretimi, lojistik ve nakliye, işsizlikle mücadele ve güvenlik gibi birçok konuda politikalarını gözden geçirmek durumunda kalmıştır. Nisan 2020'de küresel piyasalarda Brent petrol 25 dolar seviyelerine inerken ABD'de ham petrol için referans fiyat -37,63 dolara düşmüştür ki; bu durum elinizdeki petrolü herhangi bir yere teslim etmek için üzerine üstüne para ödemeniz anlamına gelmektedir (Irwin, 2020). Yaşanan küresel ekonomideki durgunluk bazı ekonomistlere göre 2008 krizinden daha derin yaşanmakta ve hatta 1929 ekonomik buhranı ile neredeyse aynı derecede önemli etkilere neden olmaktadır. 2020 yılında yaşanan küresel salgının etkisiyle dünya ekonomisinin %3 oranında küçüleceği, gelişmiş ülkelerde bu oranın %6, ABD'de %5,9, Japonya'da %5,2, AB'de %7,5, RF'nda %5,5 ve gelişmekte olan ülkelerde daha az etki yaparak %0,4 oranında büyümenin yaşanabileceği öngörülmektedir. 2005-2020 yılları arasında Dünya'daki Büyüme Oranları Tablo2'de gösterilmiştir.

	2005-2008	2009	2010	2015	2019	2020
Dünya	3,3	-2,1	4,1	2,5	2,9	-3,0
Gelişmiş Ülkeler	2,0	-3,7	2,7	2,1	1,7	-6,1
ABD	1,9	-2,6	3,0	2,6	2,3	-5,9
Japonya	1,3	-6,3	4,4	0,5	0,7	-5,2
Avrupa Birliği (AB)	2,2	-4,2	2,0	2,2	1,2	-7,5
AB 15	2,0	-4,3	2,0	2,0		
Yeni AB Üyeleri	5,3	-3,6	2,3	3,6		
Euro Bölgesi	2,0	-4,1	1,9	1,9		
Diğer Avrupa Ülkeleri	2,6	-1,8	1,7	1,6		
Diğer Gelişmiş Ülkeler	2,5	-0,8	2,8	1,7	1,7	-4,6
Geçiş Ekonomisi Ülkeleri	7,0	-6,7	4,1	-2,8	3,7	-1,0

Rusya Federasyonu	6,9	-7,9	4,0	-3,7	1,3	-5,5
Gelişmekte Olan Ülkeler	6,9	2,4	7,5	3,8	5,1	0,4

Tablo 2: Dünya'daki Büyüme Oranları, 2005-2020 (UN World, 2020; IMF World, 2020)

Son yaşanan küresel salgında BM ve DSÖ gibi uluslararası örgütlerin etkinliği tekrar sorgulanmış, gündeme getirilen geçtiğimiz dönemde yaşanan birçok uluslararası olay ve çatışmada BM'nin yaklaşımlarının başarısızlığına, küresel Covid-19 salgınının önlenmesiyle ilgili somut adımları atamaması da eklenmiştir. Bunun yanı sıra, DSÖ'nün salgını zamanında üye ülkelere haber vermemesi ve kontrol altına almadaki yetersizliği uluslararası kamuoyunda çok tartışılmıştır. Bu duruma ABD Başkanı Trump yönetimi, söz konusu örgütün "Çin tarafı davranarak Amerikan vatandaşlarının yalnız bıraktığını" ileri sürerek tepki göstermiş, bütçenin yaklaşık %15'ni oluşturan fonu vermeyerek DSÖ'yle ilişkisini keseceğini bildirmiştir. Böylesi bir kararın gerçekleşmesinin, ABD'nin yasal prosedürleri gereği her ne kadar bir yıl kadar süreceği öngörülse bile, DSÖ'nün varoluş gerekçesi ile geleceğine yönelik büyük bir tepki olduğu ortadadır (BBC News, 2020). Covid-19 salgının başlangıç noktası olan ve ilgili uluslararası mercilere geç bildirimde bulunduğu iddiasıyla Çin'e karşı olumsuz bir uluslararası kamuoyunun oluştuğunu, günümüzde yaşanan ABD-Çin rekabetinin, salgın sonrasındaki gelecekte artarak devam edeceğini, Çin'in küresel salgın nedenindeki tutumu nedeniyle ABD'nin yanına yeni müttefikler ekleneceğini söylemek mümkündür. Öte yandan, uluslararası politikada devlet üstü bir örgütlenme modeli olan AB de kurumlarıyla bu krizde tüm üye ülkeleri kapsayıcı iyi bir yönetim sergileyememiş, İspanya ve İtalya gibi ülkeler bu süreci çok ağır geçirmiştir. Devletler alınan tedbirlerle içe dönük ve savunmacı bir duruma geçerken, öte taraftan da salgının kontrol edilmesi esnasında koruyucu maske, elbise vb. ekipmanlar ile solunum cihazlarına acil ihtiyaç duymuş, aşı çalışmaları ve tıbbi tedavideki uygulamalar için diğer devletlerden destek bekler hale gelmiştir. Türkiye bu dönemde söz konusu ekipmanları içeren yardım paketlerini 125 ülkeye göndererek küresel sorunların çözümünde uluslararası iş birliğine yönelik çok önemli ve örnek bir tutum sergilemiştir (CNN Türk, 2020). Bu süreçte ülke sınırlarının ve hava/deniz/kara ulaşımına kapanarak, devletlerin adeta Orta Çağ'daki kale surlarıyla çevrilmiş hale gelmesinin

yanında sokağa çıkma kısıtlamaları gibi özgürlükleri kısıtlayıcı tedbirler normal hale gelirken, kilometrelerce uzaktan erişilen görüntülü sanal toplantılar, bilgisayar erişimli evden çalışma şekilleri ile insan hareketlerinin çipler ve Küresel Konumlama Sistemleri'yle (GPS) takibi gibi teknolojik ilerlemeler küreselleşmenin geldiği noktayı tezatlarla doldurmuştur. Pek çok küresel sorunda görüldüğü üzere, ön yargılar, tarihten gelen düşmanlıklar ve farklı ittifaklarda yer almış olmak uluslararası iş birliğinin önündeki en büyük engeller olarak ortaya çıkmıştır. Geline nokta, ülkelerin aldıkları ulusal tedbirler ne kadar iyi ve salgını önleyici mahiyette olsa da küresel salgını dünya çapında, tüm ülkelerde eş zamanlı olarak sona erdirmen hiçbir ülkenin tamamen güvende olmayacağı anlaşılmıştır. Bu durumun, I. Dünya Savaşı sonrasında Wilson İlkeleri çerçevesiyle önemli bir ivme yakalamış olan idealizmin canlanması için iyi bir fırsat yarattığını söylemek hayalcilik olmayacaktır. Yeni normalde, uluslararası politikada Huntington'un "medeniyetlerin gelecekte bir zaman çatışacağı" tezinin aksine, yaşanan küresel salgında tüm medeniyetler aynı sorunu ortadan kaldırmak için evrensel bir iş birliğine gitmenin kaçınılmaz olduğunu bir kez daha görmüştür. BM ve DSÖ gibi küresel organizasyonlar ile AB gibi devlet üstü yapılarıdaki bölgesel oluşumların, bu tür krizlerdeki etkinlikleri, hızlı karar alma süreçlerini yönetme ve eşgüdüm içinde hareket etmelerinin zorlukları ortaya çıkmıştır. Gelecekte, söz konusu kurumlarda yeni organizasyon yapılarının ortaya çıkması ve etkinliğinin artırılmasına yönelik adımların atılması kuvvetle muhtemeldir.

İÇ POLİTİKADA YENİ NORMAL

Küresel sistem ve uluslararası politikada yaşanan bu gelişmelerin iç politikaya da çok önemli etkileri gözlemlenmiştir. Son salgında, devletlerin yapılarının yanı sıra liderler ve ekiplerinin yönetsel becerileri ve öngörülü/öngörüsüz yaklaşımları, bilim destekli karar alma süreçlerine uymaları gibi birçok faktör başarıya ulaşmada önemli unsurlar olmuştur. Bunların dışında, sağlık sistemleri kapsamında, hastane kapasitesi ve imkânları, sağlık çalışanı sayıları ve yetkinliği, devletlerin sağlık sigortalarını kapsayan sosyal güvenlik politikaları, devlet mekanizmalarının şeffaflığı ve iletişim becerileri de küresel salgın sürecinde devletlerin "güçlü" olduğunu belirleyen diğer faktörler olmuştur. Öte yandan, sokağa çıkma kısıtlamaları, vatandaşların yer

değiştirme izinlerine tabi olarak seyahat edebilmeleri, 20 yaş altı ve 65 yaş üstündekilerinin ise belirli zaman dilimlerinde dışarı çıkabilmeleri, dini mabetlerde ibadet kısıtlamaları, toplu yürüyüş ve gösteri yapma yasakları, akıllı telefonlar ve GSM operatörleri vasıtasıyla takip edilmeleri gibi insan hak ve özgürlüklerini tahdit edici uygulamalar sıradanlaşmıştır. “Yeni normal” diye tanımlanan bu durumda tüm ülkeler kendilerince uygun tedbirleri hayata geçirmişlerdir. Türkiye’de dünyadaki örneklerine benzer şekilde çalışma hayatı, alışveriş, iletişim ve eğitim yöntemleri, normlar ile örf ve adetler ile sosyokültürel davranış biçimlerinde önemli değişikliklere yol açan uygulamalar ortaya çıkmıştır. Devlet yönetimini de içerecek şekilde kamuda ve özel sektördeki çalışma hayatında, ofis dışı toplantıların video konferans şeklinde yapılması, diğer toplantıların azaltılarak sadece çok az ilgilinin katıldığı küçük organizasyonlar şekline dönüşmüştür. İlave olarak, ziyaretler ve toplu eğitimlerin iptal edilerek dijital platformlarda yapılması, yurt içi ve yurt dışı iş seyahatlerinin asgari seviyeye ulaştırılması gibi tedbirler geliştirilmiştir. Öte yandan, evden çalışma, esnek mesai saatleri gibi iş görme yöntemlerinin yaygınlaşması çalışma hayatındaki diğer önemli değişiklikler olmuştur. Fiziksel teması azaltmak amacıyla akıllı telefonlar ve bilgisayarlarla yapılan görüntülü görüşmeler hem günlük hem de iş hayatının vazgeçilmezleri haline gelmiş, bayram ziyaretleri, arkadaş toplantıları, yemek organizasyonları, nişan ve düğün törenleri gibi sosyokültürel alanlarda da önemli farklılıklar gözlenmiştir. Tüm bu alanlar ile ilgili olarak devletin ilgili ve yetkili kurumlarınca gerekli tedbirleri içeren genelgeler yayımlanmış, devletin kontrolü neredeyse evlerin kapısına kadar ulaşmıştır. Kamu düzeni ve halk sağlığının korunması ve idamesi için alınan tedbirlerin, hükümetlerce zaman zaman özgürlük-güvenlik-sağlık dengesini bozucu bir seviyeye ulaştığını söylemek mümkündür. Diğer taraftan, Mayıs 2020’de ABD’nin bazı eyaletlerinde korona virüse yönelik getirilen tedbirlere halk tarafından tepkiler ortaya konmuş (BBC News Türkçe, 2020) ve benzer tedbirler dolayısıyla Temmuz 2020’de Almanya, Sırbistan gibi bazı AB ülkelerinde hükümetlere karşı geniş katılımlı protesto gösterileri yapılmıştır (AA, 2020). Ağustos 2020’ye gelindiğinde, küresel salgının kontrol altına alınamaması ve sonbaharda ikinci dalganın yaşanmasıyla birlikte ülkelerin yıpranmış olan sağlık ve ekonomi alt yapılarının bu yükü taşımakta güçlük çekmesi beklenmektedir. Küresel salgınla ilgili aşı çalışmalarında istenen başarının elde edilememesi ve Covid-19 virüsüyle mücadele

sürecinin beklenenden daha uzun sürmesi, uluslararası politikadan ziyade iç politikada hükümetlerin karşı karşıya kalacağı sağlık ve ekonomik boyutlu sorunların yanına sosyokültürel, psikolojik ve güvenlik tabanlı birçok yeni sorunu da ekleyecektir. Kısa vadede yaşanacak tüm bu sorunlarla mücadele neticesinde, yeni normalde uluslararası sistemde öncelikle "güçlü devletler" daha da güçlenecek, diğerleri başta iç huzursuzluklar olmak üzere büyük ekonomik ve sosyokültürel sorunlarla başa çıkmak zorunda kalacaktır.

SONUÇ

Covid-19 salgını tüm ülkelerin ekonomik, sosyal, sağlık, moral ve güvenlik sistemlerini önemli bir testten geçirirken, ilk şehir devletlerinin ortaya çıkışından itibaren, Platon'un öncülüğünde birçok düşünürün üzerinde kafa yordığı 'devlet' olgusunun da sorgulanmasına yol açmıştır. Başta ABD, Birleşik Krallık gibi liberal ve özgürlükçü devlet sistemlerinin pek çoğu, salgında sağlık ve sosyal güvenlik sistemlerinin yeterince kapsayıcı olmaması nedeniyle iyi bir sınav verememiştir. Buna mukabil, daha devletçi ve disiplinli yönetim şekillerinin hüküm sürdüğü Çin, Japonya, Güney Kore gibi ülkelerin salgını kontrolü almadaki zamanca üstünlüğü güvenlik/insan hakları paradoksunu göz ardı etmiştir. Fukuyama'nın "güçlü zayıf devletler" tanımlamasının tersine, bu defa liberal ve daha demokratik olduğu bilinen Batılı devletler insan için en önemli olan yaşam hakkını korumada yetersiz kalmıştır. 2020 yılında ortaya çıkan ve insanlığın daha önceki küresel salgınlardan daha fazla etkilendiği son küresel salgın 'yeni normal' diye tanımlanan bir durumu ortaya çıkarmıştır. Bahse konu salgının çok kısa zamanda kontrol altına alınamaması, birçok devletin başta sağlık ve ekonomik alt yapıları olmak üzere tüm fonksiyonlarını büyük bir sınavdan geçirmiş, öncesinde "güçlü devlet" olarak kabul görmüş olanların aslında pekâlâ "zayıf devlet" olabileceği de görülmüştür. Bu süreçte devletlerce alınan tedbirler, insan hareketlerini kısıtlayarak sınırların adeta Orta Çağ'daki kalelerin surlarıyla çevrilmişçesine daha belirgin hale gelmesine, hükümdarların yardım dağıttığı gibi işsiz kalan ya da işine gidemeyenlere hükümetlerin karşılıksız para desteğinde bulunmasına yol açmıştır. Yine, sadece devlet/hükümet başkanlarının kararlarıyla değil, bilim kurullarının fikir ve önerileriyle çok katmanlı bir yönetim sergilenmesinin önemi ortaya çıkmıştır. Yine, devletlerin tüm vatandaşlarına sağlık güvencesi ile birlikte yaşam hakkı tanıyabildiği

ölçüde sosyal devlet olabildiği ve tarım, hayvancılık gibi sektörlerin halkın hayatta kalabilmesi için stratejik öneme haiz olduğu anlaşılmıştır. Bunun için, küresel sorunların ancak uluslararası iş birliğiyle çözümlenebileceği, bu yüzden uluslararası örgütlerin yeniden tasarlanarak etkinliğinin artırılmasına, insanlığın "medeniyetler çatışmasından" ziyade küresel iş birliğine ihtiyaç duyduğu ortaya çıkmıştır. I. Dünya Savaşı sonrasında kısa bir süre için de olsa filizlenmiş olan idealizm ruhu tüm insanlık için yeniden bir umut olabilir.

Bilgi çağı olarak da adlandırılan 21. yüzyılda bundan sonra artık pek çok şeyin eskisi gibi olmayacağını ve "yeni normal" diye tanımlanan yeni bir paradigmaya geçildiğini söylemek mümkündür. Yeni normalin hayatımıza girmesiyle dijital dönüşüm hızlanmış; online eğitimler, sanal toplantılar, görüntülü telefon ve bilgisayar görüşmeleri, e-ticaret, e-bankacılık, e-devlet uygulamaları sıradanlaşmıştır. Bununla birlikte, çalışma hayatı büyük bir değişikliğe uğramış; esnek/evden çalışma, üretimde robot ve sanal zekâ teknolojisinin kullanılması yaygınlaşmıştır. Sosyokültürel olarak ise; ailelerin daha fazla izole olmak zorunluluğundan "çekirdek aile" şeklinde hareket etmesi, kısıtlar dolayısıyla aile bireylerinin daha fazla bir arada olmaları neticesinde bağlılıklarının gelişmesinin yanında, aile içinde kadın ve çocuklara karşı şiddet ile tacizin de artış gösterdiği kayıtlara geçmiştir. Öte taraftan, tüm bu gelişmeleri düzenleyecek şekilde hem uluslararası hukuk hem yerel ve özel hukuk norm ve esaslarının da güncellenmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Yeni normalde birey, sosyal temastan kaçınarak daha fazla izole olduğundan daha fazla yalnızlaşmaya başlamış, güç koşullar ve alışlagelen şartların dışına çıkıldığından sosyolojik ve psikolojik yeni sorunları da yaşanması kaçınılmaz görünmektedir.

2020'de dünya ekonomisinin ortalama %3, AB'nin %7,5, ABD'nin ise %5,9 oranında küçüleceği öngörülmektedir. Eylül 2020'de ikinci bir dalganın yaşanması bu tablonun daha da kötüye gidebileceğini düşündürmektedir. Bu küresel ekonomik şartlar itibarıyla, ihracatının yaklaşık %50'sini AB ülkelerine gerçekleştiren Türkiye ekonomisinin de büyük ölçüde etkileneceğini söylemek mümkündür. Önümüzdeki dönemde, ekonomik etkilerine ilave olarak küresel salgının eğitim, sosyokültürel, sosyolojik ve psikolojik etkileri de mutlaka ortaya çıkacaktır. Yakın gelecekte, küresel salgının etkilerinin izlerini silmenin güç olduğu, benzer salgınların tekrar yaşanma ihtimalinin hiç de az olmadığı düşünülmektedir. Bu dönemde aylarca uygulanan "maske, sosyal mesafe ve temizlik" kuralının uzun süre toplumsal hayatın bir

gerçeği olarak kalması muhtemeldir. Alınmış olan tüm tedbirler kapsamındaki yaşanan tecrübe, bundan sonra çalışma hayatını, eğlence ve turizm şekillerini, sosyokültürel yapıyı, eğitim yöntemleri ve ibadetlerin uygulanmasına kadar hayatın tüm alanlarını "yeni normal" esaslarıyla şekillenmesini zorunlu kılacaktır. Tüm bu hususlar teknolojinin en ileri imkânları, yapay zekâ ve robot teknolojilerinden istifadeyle yapılacak ve bilgi çağının ötesinde yeni bir dalganın yaşanmasını sağlayacak, uluslararası politikada devletler korumacı ve daha temkinli politikalar uygulamak durumunda kalacaktır.

Sonuç olarak, söz konusu küresel salgının küreselleşmenin etkisiyle hızla bütün dünyayı tehdit eder hale geldiği görülmüş, devletlerin bu olaydaki yaklaşımları Orta Çağ'ı hatırlatmıştır. Bunda, bireysel ve toplumsal özgürlükleri kısıtlayıcı tedbirlerin yürürlüğe sokulması, merkezi ve devletçi karar alma modellerine başvurulması, yakın zamana kadar işlevi sorgulanan devletin uluslararası ve iç politikada tekrar başat rol oynayarak halk tarafından özellikle sağlık ve sosyal güvenlik politikalarındaki başarısının kıyaslanması gibi hususlar etkili olmuştur. Yaşananlar her ne kadar böylesi bir tartışmaya yol açsa da insanlığın geliştirdiği tüm kurumlardan vazgeçerek medeniyetinin ulaştığı seviyeden ve çetin mücadelelerden sonra kazandıkları bireysel özgürlükleri ile kazanımlarından geri gitmesi mümkün değildir. 'Yeni normal'in büyük bir paradigma değişikliğine yol açacağına kanaat getirmiş olsak bile, şimdilik bu dönemi Neo Orta Çağ demek doğru olmayacaktır.

KAYNAKÇA

Anadolu Ajansı (AA). (2020). Sırbistan'da Hükümetin Yeni Covid-19 Tedbirleri Protesto Edildi. Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/sirbistanda-hukümetin-yeni-kovid-19-tedbirleri-protesto-edildi/1903012>. Erişim Tarihi: 05.08.2020.

Anadolu Ajansı (AA). (2020). Erişim Adresi: Almanya'da Covid-19 Kısıtlamaları Protesto Edildi. Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/almanya-da-kovid-19-kisitlamalari-protesto-edildi-/1929057>. Erişim Tarihi: 05.08.2020.

Alatlı, A. (2010). *Batıya Yöne Veren Metinler*. Cilt.1, Kapadokya: İlke Eğitim ve Sağlık Vakfı.

- Aydoğdu, M. (2015). Ortaçağ Feodal Mülkiyet Anlayışı ve Osmanlı Hukukundaki Toprak Sisteminin Türk Hukukundaki Tarımsal İşletmelerin Mirasçılara Özgülenmesine Etkileri. *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi* 17(2), 1-26.
- BBC News (2020). Coronavirus: Trump Moves to Pull US out of World Health Organization. Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-53327906>. Erişim Tarihi: 08.07.2020.
- BBC News Türkçe (2020). Koronavirüs: ABD'de 'Benim Bedenim Benim Tercihim' Diyenler Sokağa Çıkma Kısıtlamalarına Karşı Protesto Gösterileri Düzenliyor. Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52357958>. Erişim Tarihi: 04.08.2020.
- Bull, H. (2002). *The Anarchical Society*, 3. Edition, New York: Palgrave.
- Cerny, P. G. (1998). Neomedievalism, Civil War and the New Security Dilemma: Globalisation As Durable Disorder. *Civil Wars* 1(1), 36-64.
- CNN Türk. (2020). Türkiye, 125 Ülkeye Sağlık Ekipmanı Yardımında Bulundu. Erişim Adresi: <https://www.cnnturk.com/dunya/turkiye-125-ulkeye-saglik-ekipmani-yardiminda-bulundu>. Erişim Tarihi: 10.07.2020.
- CNN Türk. (2020). İngiltere'de Büyük Gün: Dünyadaki İlk Covid-19 Aşısı 90 Yaşındaki Kadına Yapıldı. Erişim Adresi: <https://www.cnnturk.com/dunya/ingilterede-buyuk-gun-dunyadaki-ilk-covid-19-asisi-90-yasindaki-kadina-yapildi>. Erişim Tarihi: 11.12.2020.
- Çuğak, M. (2016). İslam Hukuk Literatüründe Dârulislâm ve Dârulharbın Sınırları. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3(1), 205-225.
- Erez, E. (2017). *Feodal Sistemin Sosyal Hayat Üzerine Etkisi*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Karaman, Türkiye.
- Fischer, M. (1992). Feudal Europe, 800-1300: Communal Discourse and Conflictual Practices. *International Organization* 46(2), 427-466.

- Fukuyama, F. (2016). *Tarihin Sonu ve Son İnsan*. 6. Baskı. İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Hirst P. & Thompson, G. (1995). Globalization and the Future of the Nation State. *Economy and Society* 24(3), 408-442.
- Huntington, S. P. (1997). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. London: Simon & Schuster Inc.
- Irwin, N. (2020). What the Negative Price of Oil is Telling Us. *The New York Times*. Erişim Adresi: <https://www.nytimes.com/2020/04/21/upshot/negative-oil-price.html> Erişim Tarihi: 21.04.2020.
- Kaplan, R. (1994). The Coming Anarchy. *The Atlantic Monthly*. Erişim Adresi: <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/1994/02/the-coming-anarchy/304670/>. Erişim Tarihi: 20.06.2020.
- Kobrin, S. J. (1998). Back to the Future: Neomedievalism and the Postmodern Digital World Economy. *The Journal of International Affairs* 51, 361-386.
- Ocak, A. Y. (2020). Türkler ve İslamiyet: Türklerin Müslümanlığı Tarihine Dair Bir Sorgulama. Erişim Adresi: <https://www.kirmizilar.com/tr/index.php/konuk-yazarlar2/1651-turkler-ve-islamiyet-turklerin-muslumanligi-tarihine-dair-bir-sorgulama#edn1>. Erişim Tarihi: 08.07.2020.
- Berber, O. (2017). Türklerin İslamlaşma Sürecine Dair Türk Tarih Yazımındaki Bazı İfadeler Üzerine. *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi* 2(1), 1-24.
- Ruggie, J. G. (1983). Continuity and Transformation in the World Polity: Toward a Neorealist Synthesis. *World Politics* 35(2), 261-285.
- Semercioğlu, H. (2020). *Yeni Dünya Düzeninde Türk Dış Politikası: Türkiye-Rusya İlişkileri Örneği*. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınevi.
- Sever, İ. (2006). *Türkiye'de Ortaçağ Tarihçiliği Dünü, Bugünü ve Sorunları*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, İzmir, Türkiye.
- TDK Türkçe Sözlük. (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Tekin, S. & Sipahi, E. B. (2014). Kent, Yönetim, Din, Siyaset ve Düşünce Bağlamında Orta Çağ Avrupa'sına İlişkin Genel Bir Değerlendirme. *Tarih Okulu Dergisi 7(XVII)*, 189-219.

Toffler, A. (2018). *Üçüncü Dalga*. İstanbul: Koridor Yayıncılık.

Türk İslam Ansiklopedisi. (2020). Türkler'in İslâmiyet'i Kabulü. Erişim Adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/turk#2-turklerin-islamiyeti-kabulu>. Erişim Tarihi: 08.07.2020.

Urban Dictionary. (2020). Erişim Adresi: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=New%20normal>. Erişim Tarihi: 09.05.2020.

Usta, A. (2016). Türklerin İslamlaşması Üzerine Bir Tetkik. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi 4(37)*, 13-29.